

1. Třídy slov – klasické slovní druhy

→ třídění slov do **slovních druhů, SD** (*word-classes, parts-of-speech; Wortarten, Wortklassen*), standardně se jich rozlišuje ± 10

Dionýsius Thrácký (1. stol. př.n.l.) - definice slovních druhů podle **syntaktických, sémantických a morfologických** vlastností → tradiční definice

1.1 morfologické kritérium

ohybné (*deklinabilia*) vs. neohebné (*indeklinabilia*)

„ohýbání“ (*flexe*) = derivace slovních tvarů pomocí gramatických morfémů

deklinace (N, A, Num, Pron) a **konjugace** (V)

1.2 sémantické kritérium

autosémantika vs. *syntémantika*

autosémantický = mající lexikální význam, tj. označující určitý **koncept**

N: objekty (živé bytosti, věci, místa), A: vlastnosti (statické příznaky - MČ II), V: děje (dynamické příznaky - MČ II), ADV: okolnosti dějů *Petr přišel pozdě/včas...* a vlastností *Sedl si na čerstvě natřenou lavičku* (příznaky příznaků - MČ II)

1.3 syntaktické kritérium

větné členy vs. ?

větný člen = **pozice** v syntaktické struktuře

autosémantika + zástupná slova, tj. zájmena:

Jana dala Petrovi [knihu]_{Obj}, [kterou]_{Obj} hned polil čajem.

[Petr]_{Subj} pracuje [doma]_{Adjunkt}, [kde]_{Adjunkt} [ho]_{Obj} nikdo neruší.

Úkol

Zamyslete se nad každým ze tří klasifikačních kritérií a uveďte, v čem je problematičké.

1.4 Koncepce SD v MČ II

(MČ II, s. 13-28)

2. Jména (N) a jejich vlastnosti

2.1 Co označují N?

koncepty

a) entit: *koroptev, učitel, sloup, město, mléko, voda, drobné...*

b) vlastností: *krása, žlut, svěžest, novost, chudoba, vlhkost, ...*

c) procesů a stavů: *těženi, těžba, bití, bitka, lovení, lov, smutek, vlhko, ...*

2.1.1 Co označují vlastní jména?

→ obecná jména (*apelativa*) vs. vlastní jména (*propria*)

propria – neoznačují koncepty, ale individua

učitel ,osoba, která učí‘ vs. *Petr* , ☺ ‘

gramatické vlastnosti *proprií*:

(1) **a Peter*, **a London* (x *a teacher*, *a city*)

- nejsou spojitelná s neurčitým členem

(2) *Šumperk*, **Šumperky*; *Diváky*, **Divák*

- mají omezené paradigma – *singularia* a *pluralia tantum*

Dnes mají svátek všichni Petrové.

5. ročník setkání českých a moravských Lhot.

- skupiny individuí, která se označují týmž *propriem*

(3) *Vladimír Železný je typický napoleon.*

– označení konceptu - souhrn vlastností typických pro jedno individuum → **apelativizace proprií**

švejkovat, zemanovec, berluskonizace, tatcherismus

1.2 Existuje nějaký vztah mezi tím, co jména označují, a jejich vnitřní strukturou?

N (stejně jako A, V, ADV) tvoří *otevřenou třídu* → lze je odvozovat slovotvornými morfémy

x zá-jména (*pro-nomina*) tvoří *uzavřenou třídu*

(4) osoba: *pán, žák, maharádža, impresáριο* X *učí-tel, vykonava-tel, zadava-tel*

(5) vlastnost: *krása* X *hloup-ost, nov-ost, slušn-ost*

(6) nástroj: *srp, hever, klíč, pero* X *páči-dlo, splachova-dlo, rypa-dlo*

(7) proces: *během četby, platby, stavby, plavby, výsadby, ...*

1.3 Syntaktická distribuce N

(a) mohou být modifikována A → tvoří jádro jmenné skupiny (nominální fráze)

(8) *úplný nesmysl, starý člověk*

úplně nesmyslný úkol, staře vypadající člověk

nesmyslný (a) těžký úkol – nesmyslně těžký úkol

(9) *pomalý hostinský - *pomale hostinský, výtečné hovězí - *výtečně hovězí*

blízky příbuzný matky – blízce příbuzný organismus

(10) *mrtvý mlok, *mlok mrtvý – mlok skvrnitý, nebezpečná kyselina – kyselina chlorovodíková
otevřená hlava - hlava otevřená, dubová palice - palice dubová*

(b) mohou být doplněním předložek → předložka uděluje N pád

(11) *s učitelem, na stole X *s učit, *na ležet*

*Mluvil o psovi X *Mluvil o nesrozumitelně*

*Přišel z práce s opicí. – Přišel z práce opilý. X *Přišel z práce s opilým.*

(c) mohou být koordinována s jiným N

(12) *Objednal si [hovězí a pivo]/*[hovězí a pít]/*[hovězí a vařené]/*[hovězí a úslužně]*

1.2 Je syntaktická distribuce N determinována jejich vnitřní strukturou?

→ N derivovaná z V typicky dědí jejich valenci a v různé míře i jejich gramatické vlastnosti (např. vid)

(13) *Josef Dvořák čte pohádky - čtení pohádek Josefem Dvořákem*

těžít dřevo – těžba dřeva

zadávat práci brigádníkům – zadavatel práce brigádníkům

drtit papír – drtič papíru

(14) *během/po celou dobu/uprostřed... čtení/běhání/přednášení X *během/po celou
dobu/uprostřed... přečtení/vyběhnutí/přednesení*

